

DINCOLO DE CUVINTE

ELEMENTE DE TEORIE
A LITERATURII
PENTRU LICEENI

AUXILIAR CURRICULAR

CUPRINS

1. INTRODUCERE ÎN TEORIA LITERATURII	7
2. GENURI ȘI SPECII LITERARE	9
3. CURENTE LITERARE ȘI CONTEXT ISTORIC	12
4. FIGURI DE STIL ȘI EXPRESIVITATE ARTISTICĂ.....	15
5. STRUCTURA COMENTARIULUI LITERAR.....	18
6. PERSPECTIVA NARATIVĂ ȘI ROLUL NARATORULUI.....	21
7. TEMA ȘI MOTIVUL LITERAR	24
8. CONSTRUCȚIA PERSONAJULUI LITERAR.....	27
9. RECAPITULARE GENERALĂ ȘI SINTEZĂ.....	30
10. TIPOLOGII DE ESEURI	33
11. SECȚIUNE FINALĂ: GLOSAR ȘI RECAPITULARE	35
12. FIȘE DE LUCRU ȘI TESTE FINALE	39
BIBLIOGRAFIE:.....	69

1. INTRODUCERE ÎN TEORIA LITERATURII

Teoria literaturii reprezintă ramura studiilor literare care oferă instrumentele necesare pentru înțelegerea, analizarea și interpretarea textelor artistice. Aceasta nu se limitează doar la clasificarea operelor în funcție de genuri și specii, ci propune concepte, termeni și metode ce ajută cititorul să descifreze sensurile profunde ale unui text și să înțeleagă rolul artei literare în societate și în conștiința umană.

Ce este literatura?

Literatura este o formă de expresie artistică bazată pe cuvânt, care reflectă viziuni despre lume, despre om și existență. Ea creează o realitate ficțională, încărcată de simboluri, emoții și sensuri. Spre deosebire de discursurile cotidiene, textul literar urmărește nu doar comunicarea de informații, ci și declanșarea unei reacții estetice, emoționale și intelectuale.

Funcțiile literaturii:

- **Estetică:** oferă plăcerea lecturii prin frumusețea limbajului și a construcției artistice;
- **Cognitivă:** oferă o înțelegere mai profundă a vieții, a valorilor, a condiției umane;
- **Morală:** propune modele, avertismente, dileme etice;
- **Culturală:** contribuie la formarea identității naționale și individuale;
- **Socială și politică:** în anumite contexte, literatura devine instrument de critică sau de rezistență.

Concepte fundamentale:

- **Text literar:** text organizat artistic, caracterizat prin ficționalitate, ambiguitate, pluri-valență;
- **Autor:** creatorul operei, care nu trebuie confundat cu naratorul sau eul liric;
- **Cititor:** interpret activ, co-participant la construcția de sens;
- **Context:** istoric, social, cultural – influențează creația și receptarea operei;
- **Cod literar:** sistemul de convenții și reguli proprii literaturii (*genuri, registre, tropi etc.*).

Discursul literar:

Spre deosebire de cel științific sau informativ, discursul literar se caracterizează prin ambiguitate, expresivitate și subiectivitate. El utilizează figuri de stil, simboluri, structuri compoziționale elaborate, motivând relectura și interpretarea multiplă.

Specificul ficțiunii:

Ficțiunea nu presupune minciuna, ci o realitate paralelă, coerentă în sine. Chiar dacă prezintă personaje și evenimente inventate, literatura exprimă adevăruri umane valabile universal. Astfel, o operă literară poate fi un „document subiectiv” al epocii sale.

Literatura și alte arte:

Literatura este înrudită cu pictura, muzica, cinematografia – toate exprimând prin limbaje diferite emoții, idei, viziuni. În unele cazuri (*poezia simbolistă, proza modernă*), textul literar încearcă să imite structura muzicală sau vizuală.

De ce studiem teoria literaturii?

Pentru că ne ajută să depășim lectura pasivă și să devenim cititori activi, capabili să analizăm forma, mesajul, contextul și impactul unui text. Pentru a învăța să argumentăm interpretări, să folosim un limbaj critic adecvat, să înțelegem cum funcționează simbolurile, figurile de stil, compoziția.

Exemple aplicate:

1. În poezia „*Lacul*” de Mihai Eminescu, putem analiza nu doar tema iubirii și visului, ci și limbajul poetic: alternanța între planul real și cel imaginat, simbolul lacului ca spațiu al așteptării și introspecției.
2. În romanul „*Enigma Otiliei*”, cititorul este invitat să reflecteze asupra societății burgheze și ipocriziei, dar și asupra modului în care narațiunea subiectivă influențează percepția personajelor.

Concluzie:

Teoria literaturii oferă elevilor un set de instrumente esențiale pentru înțelegerea operelor studiate. Nu este un scop în sine, ci un mijloc de a intra în profunzimea textului, de a înțelege mecanismele care transformă cuvântul în artă. Un eseu bine scris la Bacalaureat este cel care îmbină lectura personală cu terminologia adecvată și cu exemple clare din text.

2. GENURI ȘI SPECII LITERARE

Clasificarea operelor literare în genuri și specii constituie un reper fundamental în studiul literaturii. Această împărțire ajută la înțelegerea structurii, temelor și funcției artistice a unui text. Genurile literare sunt categorii mari, fiecare cuprinzând mai multe specii literare care respectă trăsături comune.

Genul liric:

Definit prin exprimarea directă a emoțiilor și a gândurilor eului liric. Poezia este mijlocul prin care autorul comunică sentimente intense printr-un limbaj expresiv și concentrat.

Trăsături:

- subiectivitate;
- prezența eului liric;
- imagini artistice, figuri de stil;
- muzicalitate;
- versificație (*vers, strofă, ritm, rimă*);

Specii: meditația, elegia, pastelul, odă, imn, doina, glosa.

EXEMPLU: „*Glosă*” de Mihai Eminescu – poezie filosofică, caracterizată prin rigoare compozițională și idei despre timp și destin.

Genul epic:

Relatează acțiuni desfășurate în timp, implicând personaje, conflicte și o structură narativă. Prezența naratorului este esențială.

Trăsături:

- obiectivitate (în cazul naratorului omniscient);
- acțiune organizată în momente subiective;
- personaje individualizate prin fapte și limbaj.

Specii: basm cult, nuvelă, roman (*realist, psihologic, modernist, istoric*), schiță.

EXEMPLU: „*Moara cu noroc*” de Ioan Slavici – nuvelă realistă cu narator omniscient și conflict psihologic între lăcomie și moralitate.

Genul dramatic:

Se caracterizează prin reprezentarea conflictelor umane prin dialog și acțiune scenică. Este destinat montării pe scenă.

Trăsături:

- conflict central;
- replici și didascalii;
- construcția dramatică în acte și scene.

Specii: comedia, tragedia, drama, monodrama.

EXEMPLU: „*O scrisoare pierdută*” de I.L. Caragiale – comedie de moravuri cu accent pe satira politică și socială.

Alte genuri (*transgresive*):

Literatura contemporană sfidează adesea granițele dintre genuri. Există texte hibride care îmbină lirismul cu narațiunea sau cu monologul dramatic. Ex. poeme în proză, romane dramatizate, literatura confesivă.

Importanța clasificării:

Cunoașterea genului și a speciei ajută la formularea corectă a ipotezei în eseu, la alegerea registrului și a terminologiei potrivite și la analiza adecvată a textului. De exemplu, o poezie elegiacă impune o analiză a sentimentului de melancolie, a tonalității grave, a vocabularului cu nuanțe afective.

Particularități comparative:

- Liricul exprimă, epicul povestește, dramaticul înfățișează;
- Liricul este subiectiv, epicul tinde spre obiectivitate, dramaticul este neutru (*transpus prin personaje*);
- În liric domină imaginea, în epic – acțiunea, în dramatic – conflictul.

Exercițiu aplicativ:

Privește următoarele titluri și identifică genul și specia:

1. **„Testament”** de Tudor Arghezi
Gen: liric;
Specie: artă poetică;
2. **„Ion”** de Liviu Rebreanu
Gen: epic;
Specie: roman realist interbelic;
3. **„Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război”** de Camil Petrescu
Gen: epic;
Specie: roman psihologic;
4. **„Riga Crypto și Iapona Enigel”** de Ion Barbu
Gen: liric-narativ;
Specie: poezie alegorică, poem filozofic cu influențe dramatice.

Concluzie:

Cunoașterea genurilor și speciilor literare este o condiție de bază pentru redactarea eseului de la Bacalaureat. Ea oferă o hartă clară a textului și sprijină elevul în formularea unei interpretări bine structurate, adecvate esteticii operei analizate.